

A N D Y M A R I N O

**DE SLAG OM
STALINGRAD**

Vertaald door Sandra C. Hessels

kluitman

ESCAPE!

De ramp van Tsjernobyl
Ontsnapping uit Oost-Berlijn
De Slag om Stalingrad

VOOR LIAM

Nur 284 / W072601

Bisac YAF024070 / YAF024100

© MMXXVI Nederlandse editie: Uitgeverij Kluitman Alkmaar B.V.

© MMXXIII Tekst: Andy Marino. All rights reserved.

Published by arrangement with Scholastic Inc., 557 Broadway, New York, NY 10012, USA

Oorspronkelijke titel: *Escape from Stalingrad*

Nederlandse vertaling: Sandra C. Hessels | Creative Difference

Omslagontwerp: Christopher Stengel

© Omslagbeeld: Mike Heath | Magnus Creative

© Omslagfoto's: Shutterstock

Belettering omslag: Mariska Cock

Opmaak binnenwerk: Studio L.E.O.

Alle rechten voorbehouden, inclusief het recht van reproductie
in zijn geheel of in gedeelten, in welke vorm dan ook.

Geen enkel deel van dit boek mag worden gebruikt voor
het trainen van kunstmatige intelligentie.

kluitman.nl
andy-marino.com

HOOFDSTUK

AUGUSTUS 1942

Zullen jullie vechten om het moederland te verdedigen?
De commissaris wacht een ogenblik, zodat zijn vraag goed kan bezinken. Zijn heldere blik glijdt over de gezichten van de massa mensen aan de rand van het plein onder het torenhoge bronzen standbeeld van Vladimir Lenin. De stichter van de Sovjet-Unie wijst naar de glorieuze toekomst, en de schaduw van zijn vinger duwt heel voorzichtig tegen Artem Romanovitsj Sokolov aan.

Artem doet een stapje opzij, zodat de schaduw op de stoep-tegels valt. Tegelijkertijd denkt hij eens goed na over de woorden van de commissaris.

Moederland.

*Rodina**.

Artem heeft het woord vaak genoeg gehoord in die twaalf jaar van zijn leven, en toch heeft hij nooit écht nagedacht over de betekenis ervan. Hij kijkt op naar het onbewogen gezicht van zijn eigen moeder – net zo gebeeldhouwd en versteend als het standbeeld dat boven hen allemaal uittorent – en laat zijn ogen dan verdergaan naar de beenderwitte gebouwen langs het plein. Hij kijkt naar de daken in de verte. Een drietal vogels met witte vleugels strijkt neer op een schoorsteen.

Kraanvogels, denkt Artem, en hij zoekt naar het schetsboekje dat in het zakje van zijn hemd zit weggestopt. *Die trekvogelsoort met de zwarte nek...*

Hij pijnigt zijn hersens voor de naam van de soort. Je ziet ze maar zelden in de stad. Met de naam van de vogel op het puntje van zijn tong ziet hij ze weer opfladderen van de schoorsteen en zuidwaarts over het plein vliegen. Ze werpen flitsende schaduwen op de fontein in het midden als ze zich wegdraaien en uit het zicht verdwijnen. *Ze trekken een paar maanden te vroeg naar het zuiden.* Artem vraagt zich af of zij misschien ook hebben gehoord over de invasie door de nazi's, over de honderdduizenden Duitse soldaten en pantservoertuigen die Rostov – slechts driehonderd kilometer van Stalingrad – al hebben bezet.

'Ja, kameraad commissaris!' Het antwoord schalt in een triomfantelijk koor over het plein, afkomstig van alle burgers. Artem wordt uit zijn gedachten getrokken en zijn eigen stem hinkt net te laat achter die van de anderen aan. Zijn oudere broer, Vasili, kijkt op hem neer, maar Artem ziet een sprankje van vermaak in de manier waarop zijn broer zijn wenkbrauw optrekt. Hij ziet ook het kleine rode streepje aan de onderkant van zijn kaak,

waar Vasili zich heeft gesneden bij het scheren. Hij is zeventien en heeft heel lichtblond haar, waardoor hij zich eigenlijk niet hoeft te scheren, maar vanmorgen zeepte hij zich in en haalde hij het scheermesje langs zijn huid voordat hij zijn nieuwe uniform van het Rode Leger* aantrok.

'Natuurlijk doen jullie dat,' stelt de commissaris de menigte gerust. 'Ik zie de vlam van de revolutie nog steeds branden in iedereen die zich hier vandaag verzameld heeft.'

De ochtendzon wordt weerkaatst in de penning met de rode ster die voor op de pet van de commissaris is bevestigd. In tegenstelling tot sommige politiek officieren* wandelt deze commissaris niet heen en weer terwijl hij slogans van de Partij in het brein van de burgers van Stalingrad probeert te hameren. Deze commissaris staat niet eens op een podium, ook al is er wel een klaargezet voor de bijeenkomst van vanochtend. Hij loopt niet op en neer als een legerleider die zijn troepen inspecteert. Hij begeeft zich onder zijn medeburgers. Hij is een man van het volk, net als kameraad Stalin. Hij heeft zelfs wat afhangelende schouders. Hij zet zijn pet af en kijkt op naar de meedogenloze zon voor hij in zijn dikke bos haar krabt. Hij wijst de menigte op een rode banier, die als een uitgestoken tong van een balkon hangt: een poster van de legerraad. Artems scherpe ogen bestuderen de tekst die erop staat.

WIJ GEVEN ONZE GEBOORTESTAD NOOIT UIT HANDEN

De commissaris loopt met grote passen verder door de menigte, die uiteenwijkt om hem door te laten. Hij zwaait met een arm voorbij de fontein in het midden en wijst naar een nette rij sparren die in een ellipsvorm zijn gesnoeid.

'Deze bomen zijn geplant in 1925, op de dag dat ze de naam van

* Zie verklarende woordenlijst achterin.

jullie roemrijke stad veranderden van Tsaritsyn in Stalingrad, ter ere van niemand minder dan kameraad Stalin, die de stad zo dapper verdedigde tijdens de revolutie. Deze bomen behoren aan jullie toe. Ze zijn gegroeid in de voedzame bodem van jullie geschiedenis. Staan jullie toe dat de nazi's ze met hun bulldozers platwalsen?'

'Nee, kameraad commissaris!' Deze keer valt Artems stem die van de anderen wel op tijd bij. Vasili legt een hand op Artems schouder en knijpt er zacht in.

De commissaris loopt verder door de menigte. Hij is niet lang en gaat met gemak op in de mensenmassa. Artem gaat op zijn tenen staan. Een ogenblik later ziet hij de rode ster op de pet van de man op en neer deinen in de zee van zijn medeburgers, die vandaag allemaal op bevel van het Defensiecomité naar de pleinen van de stad zijn getrokken om hun taken te ontvangen. Artem verliest de rode ster weer uit het oog, maar de stem van de man schalt des te luider over het plein.

'Het Pionierspaleis!' roept de commissaris. Artem voelt een schok van opwinding door hem heen gaan nu er gesproken wordt over zijn favoriete plek in de hele stad. Talloze uren heeft hij doorgebracht in het laboratorium van dat gebouw, waar hij zich bezighield met natuurwetenschappen, waar hij uilenballen ontleedde en skeletten van knaagdieren tekende terwijl zijn klasgenoten oefenden op de piano en met ballet en schaken. 'Waar jullie kinderen de vaardigheden aanscherpen die onze Sovjetcultuur nog tientallen jaren zal dienen, waar ze hun talenten uitbreiden om onze wetenschappelijke instituten tot nog grotere hoogten te brengen! Staan jullie toe dat dit een pension wordt voor nazi-officieren?'

'Nee, kameraad commissaris!'

Er beweegt een golf energie door de menigte. Het lijkt net alsof die voortkomt uit de schaduwrijke vingertop van niemand minder dan Lenin.

De stem van de commissaris klinkt luider, dichterbij, als hij zegt: 'Staan jullie toe dat het een plek van onderwijs en verlichting en plezier wordt voor de nazikinderen van het Derde Rijk?'

'Nee, kameraad commissaris!'

De man vlak voor Artem doet opeens een stap opzij en nu ziet hij de commissaris. Artems ogen glijden omhoog vanaf de schaduw voor zijn voeten, langs de rode strepen op de mouwen van de zorgvuldig geperste officierstuniek naar de glimmende rand van zijn pet, en de glinstering in zijn ogen als hij zijn blik op Artem richt. Vasili's hand geeft hem een subtiel duwtje. Artem durft zijn ogen niet van de commissaris af te wenden, maar ziet tegelijkertijd de kraanvogels in zijn ooghoek voorbijvliegen. O, hoe zou het zijn om gewoon te kunnen wegvliegen? Om je aan te sluiten bij de vogelzwerm en mee te zweven boven de verlaten steppe, ver uit de buurt van de oprukkende nazi's en commissarissen van het Rode Leger en de stad die binnenkort het nieuwe strijdtoneel zal vormen...

Wat zou er gebeuren als hij zulke gedachten hardop uitsprak tegen iemand als de commissaris? Het zou een schandvlek werpen op zijn familie, dat is zeker. Zulke gedachten zijn negatief, pessimistisch, doemdenkend. Of zoals de regering het noemt: defaitistisch. En dus laf.

En lafheid is landverraad.

Verboden.

De commissaris laat zich op één knie zakken. Nu houdt hij zijn

hoofd precies voor dat van Artem. De menigte vormt een kring om hen heen. Artem doet zijn best om niet zichtbaar onrustig te worden nu de politiek officier hem zo aanstaart.

‘Hoe heet je?’ vraagt de man met een zo te horen oprechte interesse.

Vasili geeft hem nog een kneepje in zijn schouder. Artem slikt.

‘Artem Romanovitsj Sokolov.’

‘Artem Romanovitsj, wat vind jij het beste aan onze stad?’

‘De dieren,’ antwoordt hij zonder aarzeling.

De commissaris knippert even. Dit antwoord had hij blijkbaar niet verwacht, maar hij herstelt zich snel en schenkt Artem een vriendelijke glimlach. ‘Welke dieren?’

‘De mussen en de kraanvogels. De brulkickers op de oever van de Wolga*. De zwerfhonden op de Mamajev Koergan.’ Hij wacht even. ‘Mijn kat, Misja.’

‘Misja,’ herhaalt de commissaris.

Een paar mannen in de buurt beginnen te grinniken. Artem voelt zich opeens een klein kind, een kleuter met een snotneus die in een ernstige, volwassen omgeving is gedropt.

Artem recht zijn rug en staat zo rechtop als hij maar kan. ‘Ik wil namelijk dierenarts worden,’ vertelt hij de commissaris. Een gevoel van hoe je tegen zulke mannen moet praten, iets wat elke Sovjetburger haast met de paplepel ingegoten krijgt, neemt het over. Hij voegt er een zinnetje aan toe dat de politiek officier vast wel zal waarderen. ‘Ik wil ervoor zorgen dat de ossen en paarden op onze collectieve boerderijen gezond blijven, zodat ze hard kunnen werken.’

De commissaris knikt meteen. Zijn heldere ogen lijken te fonkelen. Artem ziet dat een van die ogen blauw is en het andere

bruin. Vlak achter hem voelt hij hoe zowel Vasili als zijn moeder hun ingehouden adem uitblaast.

De commissaris komt weer overeind en steekt een hand in de lucht om het geroezemoes van de menigte te laten stilvallen. ‘Zien jullie hoe de dromen van de staat, de dromen van de Partij en de dromen van deze jongen, Artem Romanovitsj, één zijn? Ze zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Deze jongen is Rusland.’ Hij wijst naar Artem, als een spiegelbeeld van het standbeeld dat achter Artem staat, en dat een lange schaduw op het publiek werpt. De commissaris verheft zijn stem. ‘Wij zijn allemaal deze jongen.’ En nu schreeuwt hij: ‘En wij zijn het moederland!’

Een rauw gejuich glijdt door de menigte – een combinatie van hoog gefluit en het applaus als bij een voetbalwedstrijd, vermengd met een strijdkreet, afkomstig van soldaten zoals zijn broer.

Er kriebelt iets in Artem, een gevoel dat vergelijkbaar is met wat hij ervaart als hij urenlang een mussennest heeft geobserveerd en de moedervogel terugkeert met voedsel voor haar kleintjes. Een blijdschap om de natuurlijke orde haar gang te zien gaan. Een proces dat geheim en tegelijkertijd universeel is.

In heel Rusland, op de steppes en in de straten van de grote steden, wordt zowel burgers als soldaten gevraagd om de nazi-hordes terug te drijven die het hart van de Rodina doorboren.

Artem voelt sterke handen onder zijn armen. Vasili tilt hem in één vloeiende beweging op, zodat hij de commissaris naar een plek vooraan in de menigte kan zien lopen. Deze keer maakt de man wel gebruik van het podium.

‘Zullen jullie vechten voor Artem Romanovitsj en de dieren?’

dondert de stem van de commissaris. Hij grijpt de randen van zijn spreekgestoelte vast en leunt met grote ogen naar voren.

Het 'Ja, kameraad commissaris!' gaat op in een lang, ononderbroken geschreeuw.

'Zullen jullie vechten voor jullie moeders, jullie vaders, jullie zoons, jullie dochters...' De commissaris wordt overstemd door de joelende menigte. Zijn stem schiet omhoog, wordt bijna hysterisch, 'jullie baboesjka's* in hun leunstoelen?!

Artem, die door zijn broer in de lucht gehouden wordt, voelt zich nog verder opgezweept door de felle overtuiging van de menigte. Zelfs zijn moeder voegt haar stem toe aan het koor, haar schrille geluid snijdt door de ochtendlucht. De commissaris zwaait met zijn armen, wijst naar het standbeeld en daar voorbij, naar de koude, woeste rivier de Wolga en naar het noorden, naar het enorme doolhof van fabrieken en arbeidershuizen.

Aan de andere kant van het plein gooit een kromme oude man stukjes brood naar de eenden die rond de fontein in het midden staan. Artem merkt dat dit hem kwaad maakt. Wie denkt deze oude man dat hij is, dat hij gewoon kan doorgaan met zijn dagelijkse bezigheden alsof de nazi's niet al bijna aan de poorten van de stad staan?

Opeens gebaart de commissaris dat het stil moet zijn. Het publiek verstomt langzamerhand, maar de nasleep van hun hartstocht lijkt als mist in de lucht te blijven hangen.

De commissaris gaat op een meer ingetogen manier verder: 'In zijn bevel nummer 227* is kameraad Stalin zeer duidelijk geweest. Géén stap terug.' Hij draait zijn hoofd van links naar rechts. De rode ster op zijn pet schittert in het licht. 'Iedereen die zich terugtrekt – iedereen die ook maar spréékt over zich

terugtrekken – is een lafaard en een landverrader. Lafaards en landverraders zullen worden geëxecuteerd. Zo eenvoudig is het. Er is geen land voor je aan de andere kant van de Wolga. Jouw land is hier. Het zal je dood betekenen als het in handen van de nazi's valt. Het zal je dood betekenen als je de strijd de rug toekeert!'

De commissaris gaat door over het grimmige lot dat lafaards en paniekzaaiers te wachten staat. De menigte zwijgt. Iedereen, gokt Artem, probeert net als hij moed te vinden, alsof dat iets is wat hij als water uit een put naar boven kan halen. Nog steeds hoog opgetild in de stevige handen van zijn broer ziet Artem een kraanvogel die is achtergebleven, en die heel koninklijk op een balkon staat. Een ogenblik later vliegt hij weg om zich ergens boven de eindeloze, stille steppe bij zijn broers en zussen te voegen.

HOOFDSTUK

2

De vrouw van het plaatselijke Partijcomité bladert door de bladzijdes van een dikke map. De enorme menigte is verdeeld in rijen die uitkomen bij kramen die aan de rand van het Leninplein zijn neergezet, voor elke wijk een. Terwijl ze in de rij staan, knikt Artem naar burens die hij herkent uit hun hoekje van het centrale district, net ten zuiden van de Mamajev Koergan, de oeroude heuvel die het noordelijke industriegebied met zijn fabriekscomplexen scheidt van de zuidelijke districten met voornamelijk woonwijken.

‘Sokolov,’ zegt ze, en ze prikt met een vingertop op een blokje tekst midden op de bladzijde.

Ze kijkt op van de map en bestudeert beurtelings de gezichten van Artems moeder, Vasili en Artem. Ze heeft haar lippen iets getuit, maar ze vormen een dun lijntje. Haar scherpe neus en

jukbeenderen lijken haar huid uit te rekken, zodat haar gezicht Artem doet denken aan de knaagdierachtige kenmerken van de gladneusvleermuis die hij ooit eens mocht ontleden in het Pionierspaleis. Ze kijkt opnieuw naar de bladzijde waar haar vinger op rust.

‘Roman Andrejovitsj Sokolov,’ leest ze voor. ‘Overleden.’

Zodra hij de naam hoort van de vader die hij nooit heeft gekend, glijdt Artems blik naar zijn moeder. Haar gezicht blijft onbewogen.

‘Correct,’ zegt ze.

De vrouw van het districtscmité zet een klein vinkje met blauwe inkt.

‘Anna Olegovna Sokolov.’

‘Present,’ zegt Artems moeder. Weer levert dat een vinkje op in het boekwerk.

‘Vasili Romanovitsj Sokolov.’

‘Present.’ Vinkje.

‘Artem Romanovitsj Sokolov.’

‘Present.’ Vinkje.

De vrouw sluit de map, schuift hem opzij over haar wankele metalen tafel en pakt vervolgens een tweede, nog dikkere map. Ze slaat hem open, bladert door de inhoud en mompelt zacht iets voor zich uit. Artems aandacht dwaalt af naar een spar in de buurt, waar twee eekhoorns elkaar achternazitten over de stam. Eekhoorns horen bij de *Sciuridae*-familie, herinnert hij zich. Een eekhoorn met een wat pluiziger staart rent door tot aan het uiteinde van een tak en blijft nog net op tijd staan.

‘Jullie drieën zijn ingedeeld voor de taak om aarden wallen aan te leggen rond onze brandstofopslag tanks,’ deelt de vrouw

hun mee, wat ze opleest van een bladzijde met heel veel tekst. Ze kijkt op. 'Jullie beginnen morgenochtend om zes uur en melden je bij het hoofdkwartier van de Partijafdeling. Daar krijgen jullie gereedschap en andere benodigdheden. En een naambadge.' Ze bladert door een andere map en schuift een vel papier over tafel naar hen toe. 'Dit is formulier 652-C. Neem dat mee naar het Partijhoofdkwartier, anders ontvang je geen naambadges. De badges moeten te allen tijde zichtbaar worden gedragen. Indien ze niet zichtbaar gedragen worden, volgt een straf.'

Artems moeder pakt het vel papier op. 'U bedoelt dat twee van ons zich moeten melden.'

De vrouw staart haar uitdrukkelingsloos aan. Dan richt ze haar blik kort op de lange rij burgers achter hen. 'Drie, heb ik gezegd.'

'Dat klopt, maar mijn oudste zoon hier, Vasili,' ze geeft hem een por met haar elleboog, 'zit in het Rode Leger.'

'Ik vertrek vanmiddag nog naar het front,' legt Vasili uit. 'Naar de Eenenvijftigste Geweerdivisie. Ik zal er morgenochtend niet zijn.'

'Jullie moeten je alle drie om zes uur bij het Partijhoofdkwartier melden om te worden ingedeeld voor het verdedigingswerk van de stad,' zegt de vrouw licht geïrriteerd, alsof de Sokolovs te dom zijn om iets simpels te begrijpen. 'Wie niet komt opdagen, zal worden gearresteerd.'

Vasili doet een stap naar voren en legt een hand op de tafel. 'En als ik me niet meld bij mijn legereenheid, word ik geëxecuteerd wegens lafheid.'

De vrouw haalt haar schouders op. 'Formulier 652-C vermeldt de uitgifte van drie naambadges voor de Sokolovs voor de verdediging van de stad. Wil je soms zeggen dat de Partijleden die dit formulier hebben opgesteld leugenaars zijn?'

'Ik wil zeggen,' antwoordt Vasili rustig, 'dat er misschien een vergissing is gemaakt.' Hij legt een hand op zijn borst. 'Ik draag het uniform van een soldaat van het Rode Leger. Ik ben opgeroepen om naar het front te gaan. Morgenochtend ben ik bij mijn legereenheid, niet bij het hoofdkwartier van de Partijafdeling, dus het comité zal het aantal badges moeten aanpassen.'

De vrouw ademt diep in en blaast de lucht langzaam uit, alsof haar geduld enorm op de proef wordt gesteld. Alsof ze Vasili de vergissing kwalijk neemt. 'Het districtscomité zal verantwoordelijk worden gehouden voor niet-opgehaalde badges.'

Wat de vrouw bedoelt, denkt Artem, is dat zij verantwoordelijk zal worden gehouden als er morgenochtend niet exact drie Sokolovs bij het hoofdkwartier staan.

Vasili gooit zijn handen in de lucht en kijkt om zich heen, op zoek naar hulp. De burens uit het centrale district kijken weg, opeens zeer geboeid door de keien van het plein en de banier die iedereen eraan herinnert: WIJ GEVEN ONZE GEBOORTESTAD NOOIT UIT HANDEN.

'Als één lid van een gezin de naambadge niet ophaalt,' gaat de vrouw verder, 'zou dat wel eens heel onplezierig kunnen zijn voor de andere leden van datzelfde gezin.'

En dat, denkt Artem, betekent dat als zij in de problemen komt met haar meerderen, wij daarvan de schuld krijgen. Hij kijkt uit over het plein, maar de commissaris is nergens te vinden. Het komt in Artems gedachten op dat de commissaris en de leider van het districtscomité leden zijn van hetzelfde geslacht, maar van een andere soort. Net als de bruine beer en de ijsbeer – *Ursus arctos* en *Ursus maritimus*. Ze zijn wel familie van elkaar, uiteraard, maar ook heel verschillend. Beide mannen zijn

functionarissen van de Communistische Partij*, en beiden hebben de taak om de stad te verdedigen, maar hun missies zijn niet te vergelijken. Wel vreemd eigenlijk, dat de commissaris zo'n patriotistisch vuur kan aanwakkeren, dat een ogenblik later bijna wordt gedoofd door een hele papierwinkel. Artem zou willen dat hij zijn broer kon helpen, maar hij wordt nerveus van die vrouw. En hij voelt het ongeduld van de rij mensen achter hen, ook al weet hij dat niemand hardop zal durven klagen.

Als er iets is waar zijn mede-Russen aan gewend zijn, dan is het wel zwijgend in de rij staan en wachten.

Zijn moeder leunt naar voren, naar de vrouw toe. 'Nu moet u eens goed luisteren.' Ze steekt een vinger omhoog naar de lucht. 'De hemel zal binnenkort zwart zien van Duitse bommenwerpers. Denkt u echt dat al die papieren dan nog zo belangrijk zullen zijn, of dat we mogelijk belangrijker zaken aan ons hoofd hebben? Kameraad?'

Vasili pakt zijn moeders arm vast en probeert haar naar achteren te trekken. Ze beweegt niet mee, maar slaat haar armen over elkaar en staat erbij alsof ze van onwrikbaar staal is. De vrouw van het comité vertrekt geen spier, maar staart Anna Olegovna slechts kwaad en stilletjes aan. Haar haar is samengebonden in een strakke knot, die haar wangen extra stevig over de vleermuisachtige jukbeenderen trekt.

Vasili zegt zachtjes iets tegen hun moeder, iets wat Artem niet kan horen. Anna Olegovna's schouders zakken wat meer omlaag. De stalen uitstraling verdwijnt en ze laat zich meetrekken. Artem heeft dit al duizend keer eerder meegemaakt. Volgens Vasili is ze al zo sinds de Partij haar echtgenoot – Artems vader – beschuldigde van verraad en hem naar een werkkamp in Siberië stuurde,

waar hij overleed. Vasili was toen vijf jaar oud. Artem slechts zeven maanden. Nu, twaalf jaar later, weet Vasili altijd precies wat hij tegen hun moeder moet zeggen, als een oude paardenfluisteraar die een onhandelbare arabier weet te kalmeren.

Opeens voelt de naderende afwezigheid van zijn broer als een gapend gat dat zich voor hem opent. Een niet te vullen leegte in zijn leven, want Vasili is zowel vriendelijk als sterk; de jongen die hem heeft leren voetballen, die hem leerde in de bomen op de Mamajev Koergan te klimmen, die lachend met hem door de Tsaritsavallei rende. Nu denkt Artem opeens veel meer aan alles wat hij hem níét heeft geleerd. Vasili's zachte manier van doen tegenover hun moeder, hoe hij tot haar door kan dringen en de angel uit een gevaarlijke situatie met een partijfunctionaris kan halen. Zonder Vasili was Anna Olegovna misschien zelf ook wel naar een werkkamp gestuurd.

'Het spijt ons zeer dat we zo veel van uw tijd in beslag nemen op zo'n belangrijke dag, kameraad,' zegt Vasili. 'Maar u ziet vast wel in dat we ons in een onmogelijke situatie bevinden, waar wij zelf niets aan kunnen doen. We willen onze plicht niet ontlopen. Ik moet naar het front, en mijn moeder en broer zullen zich melden om de stad te verdedigen.' Hij glimlacht. 'Misschien kunt u het formulier enigszins aanpassen, zodat we slechts twee badges moeten ophalen? Dan kunnen wij ons allemaal op onze eigen wijze inzetten voor het moederland, zonder te hoeven vrezen voor een vergissing.'

'Als ik het formulier kan aanpassen,' legt ze uit, 'dan kan iederéén het formulier met een simpele pennenstreek aanpassen. Wie weet er dan nog wat er geautoriseerd is en wat niet?' Ze schudt haar hoofd. 'Nee, dat is geen optie. Er zal een nieuw